

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΙΑΣΩΝ ΣΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ (1876-1886): ΟΙ ΘΙΑΣΟΙ «ΘΕΣΠΙΣ» ΚΑΙ «ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ»

Η Αλεξάνδρεια ήταν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα της νεότερης ελληνικής ιστορίας ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του ελληνισμού. Σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα και μέχρι τα μέσα περίπου του 20ού η ελληνική κοινότητα της πόλης υπήρξε μαζί με τις αντίστοιχες των άλλων μεγάλων κέντρων της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης, των Παραδουνάβιων περιοχών και του Ευξείνου Πόντου βασικός κόμβος ανάπτυξης σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Παράλληλα οι Έλληνες της Αιγύπτου πρωτοστάτησαν σε κοινωνικές δράσεις, αναπτύσσοντας σημαντικό φιλανθρωπικό έργο και στηρίζοντας το θεσμό των χορηγιών, οι περισσότερες από τις οποίες ως απώτερο στόχο είχαν την πολιτισμική ανάκαμψη του έθνους και σχετίζονταν με τα ελληνικά γράμματα και τις τέχνες¹.

Η ανάπτυξη της εγχώριας σκηνής αποτελούσε πρωταρχικό στόχο για τους πνευματικούς κύκλους της ελληνικής κοινότητας της πόλης, καθώς το θέατρο συνιστούσε βασικό μέσο ανάδειξης της ελληνικής πνευματικής αναγέννησης και της πολιτισμικής συνέχειας του έθνους. Για το λόγο αυτό οι ελληνικοί θίασοι που επισκέπτονταν την περιοχή για παραστάσεις, και κυρίως τα καλά συγχροτημένα θεατρικά σχήματα που ήταν διατεθειμένα και ικανά να εργαστούν με όλες τους τις δυνάμεις για την ανάπτυξη της νεοελληνικής σκηνής, τύγχαναν σημαντικής υποστήριξης από μέρους των ομογενών με επικεφαλής την εύρωστη οικονομικά μερίδα των Ελλήνων της πόλης. Πολλές φορές, εξάλλου, η προσφερόμενη βοήθεια δεν περιοριζόταν στην απλή προσέλευση στις παραστάσεις ή την προσφορά πολύτιμων δώρων στους Έλληνες πρωταγωνιστές, αλλά επικεντρωνόταν στη

1. Σχετικά με την ελληνική κοινότητα Αλεξανδρείας βλ. ενδεικτικά: Ευθ. Θ. Σουλωνιάννης, *Η ελληνική κοινότητα Αλεξανδρείας: 1843-1993*, Αθήνα: ΕΛΙΑ, 1994, του ίδιου: *Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο: Από την αιχμή στην παρακμή και την συρρίκνωση*, Αθήνα: Πολιτισμικός οργανισμός Δήμου Αθηναίων, 1999 και Μανώλης Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων: Συνοπτική ιστορία του ελληνισμού της Αιγύπτου*, Αθήνα: Καστανιώτης, 2006.

συλλογή σημαντικού χρηματικού ποσού, προκειμένου για την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του εκάστοτε θιάσου ή ακόμα τη συστηματικότερη κατάρτιση των ηθοποιών του².

Μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει μια ολοκληρωμένη έρευνα πάνω στην παρουσία του ελληνικού θεάτρου στην πόλη της Αλεξάνδρειας. Στις επιμέρους εμπεριστατωμένες μελέτες που έχουν ήδη δημοσιευθεί³ έρχεται να προστεθεί η παρούσα που εστιάζει στη δράση των ελληνικών θιάσων στην περιοχή την περίοδο 1876-1886. Στη διάρκεια αυτής της δεκαετίας, την Αλεξάνδρεια επισκέφθηκαν, για πρώτη φορά, καλά συγκροτημένοι ελληνικοί θίασοι, με ποικίλλο κι ανανεωμένο κάθε φορά δραματολόγιο, αποφασισμένοι να εργαστούν με σοβαρότητα κι επαγγελματισμό, αποδεικνύοντας στο δύσκολο κοινό της πόλης ότι το νεοελληνικό θέατρο ήταν άξιο της προσοχής και της στήριξής του.

Τα χρόνια που προηγήθηκαν

Προκειμένου να έχουμε ολοκληρωμένη εικόνα ώστε να μπορέσουμε να αξιολογήσουμε καλύτερα τις συνθήκες που αντιμετώπισαν οι ελληνικοί θίασοι και οι ηθοποιοί τους στις περιόδους τους στην Αλεξάνδρεια κατά την εξεταζόμενη περίοδο, είναι χρήσιμο να κάνουμε μια σύντομη επισκόπηση στα χρόνια που προηγήθηκαν. Ελληνική θεατρική παρουσία εντοπίζεται στην Αλεξάνδρεια ήδη από το 1868, δηλαδή σχεδόν από τα πρώτα χρόνια σύστασης της νεοελληνικής σκηνής. Πρώτος ελληνικός θίασος που είναι γνωστό ότι περιόδεψε στην περιοχή ήταν ο θίασος της δραματικής εταιρείας των Δημοσθένη Αλεξιάδη, Αθανάσιου

2. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Αικατερίνης Βερόνη για την οποία κατά την χειμερινή περίοδο 1893-1894 κινητοποιήθηκε σύσσωμη η ελληνική κοινότητα Αλεξανδρείας προκειμένου να συλλεχθεί χρηματικό ποσό, που θα της δινόταν εν είδει υποτροφίας, για να καλυφθούν τα έξοδα της συνολικής δαπάνης σπουδών και παραμονής της ηθοποιού στο Παρίσι, (βλ. σχετικά: Αλεξία Αλτουβά, *Το φαινόμενο του γυναικείου βενετισμού τον 19^ο αιώνα στην Ελλάδα*, Διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα: Ergo, 2009 (υπό έκδοση)).

3. Αναφέρονται ενδεικτικά οι μελέτες: Ευθ. Θ. Σουλογιάννης, «Η αφύπνιση του παροικιακού θεάτρου της Ανγύπτου», *Επτά Ημέρες*, *Καθημερινή*, 7-9-2003, σσ. 22-23, Ελένη Δ. Γουλή, «Εκατό χρόνια θεατρικής ζωής στην Αλεξάνδρεια», *Κ: Περιοδικό κριτικής λογοτεχνίας και τεχνών*, αρ. 5, Ιουλ. 2004, σσ. 47-60, Διονύσης Μουσμούτης, *Ο Ξενοπούλος, ο Μαλάνος και η θεατρική Αλεξάνδρεια*, Αθήνα: Γαβριηλίδης, 2007. Βλ. επίσης: Θόδωρος Χατζηπανταζής, *Από τον Νείλον μέχρι τον Δουνάβεως: Το χρονικό της ανάπτυξης του ελληνικού επαγγελματικού θεάτρου, στο ευρύτερο πλαίσιο της Ανατολικής Μεσογείου, από την ίδρυση του ανεξάρτητου κράτους ως τη Μικρασιατική καταστροφή*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2002. 2 τόμ.

Σίσυφου και Πιπίνας Βονασέρα⁴. Ο θιάσος παρέμεινε στην πόλη τους τέσσερις πρώτους μήνες του 1868, οπότε έδωσε παραστάσεις από το θέατρο Ζιζίνια και επανήλθε τους τελευταίους μήνες του ίδιου έτους για να δώσει νέο κύκλο παραστάσεων από το θέατρο Δεββάνε αυτή τη φορά⁵.

Δεν υπάρχουν επαρκείς πληροφορίες που να μας δίνουν μια σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα για το παρασταθέν δραματολόγιο του θιάσου. Από τα στοιχεία που έχουμε, γνωρίζουμε ότι περιλάμβανε κάποια ήδη γνωστά έργα της ελληνικής δραματουργίας – του Δημητρίου Βερναρδάκη, του Ιωάννη Ζαμπέλιου, κ.α. – καθώς και οικογενειακά δράματα, δημοφιλή στο κοινό της εποχής. Αναφέρονται ενδεικτικά τα έργα *Μερόπη* του Δ. Βερναρδάκη, (12-3-1868)⁶, *Ρήγας Φεραίος* (25-3-1868)⁷ και *Σκεντέρμπεης* του Ι. Ζαμπέλιου (23-4-1868)⁸, *Μαρία, η Αρχιλήστης* του Ι. Φραγκιά (<15-2-1868)⁹ καθώς και η *Αντιγόνη* του Σοφοκλή (28-1-1868)¹⁰.

Σε αυτά πιθανόν να προστέθηκαν έργα της διεθνούς δραματουργίας που μεταφράστηκαν επί τόπου προκειμένου να συμπληρώσουν το ελλιπές ρεπερτόριο του θιάσου και να καλύψουν την αυξημένη ζήτηση. Από τα χειρόγραφα μεταφράσεων που σώζονται σήμερα έχουν εντοπιστεί τρεις τουλάχιστον τίτλοι που τοποθετούνται χωροχρονικά στην Αλεξάνδρεια αυτής της περιόδου. Πρόκειται για τα έργα: *Έμμα*¹¹, *Ο πρόεδρος του κακουργοδικείου*¹² και *Η κόμισσα του Μονρόζε*¹³, οι μεταφράσεις των οποίων αποδίδονται στο δίδυμο Π. Βονασέρα – Δ. Αλεξιάδη.

Παρά τις προσπάθειες της διεύθυνσης να ανταπεξέλθει αφενός στα έξοδα του θιάσου κι αφετέρου στο αίτημα των ομογενών για ελληνικές παραστάσεις με αξιώσεις, η δύσκολη πολιτική κατάσταση, όπως εξελίχθηκε μέχρι το τέλος της

4. Σχετικά με το συμφωνητικό σύστασης της εταιρείας βλ. Νικόλαος Λάσκαρης, «Τα εν Αθήναις από το 1862-1875», *Το Ελληνικόν Θέατρον*, έτος Ι', αρ. φ. 186, Οκτ. 1934, σ. 3.

5. Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, «Το θέατρο στα κέντρα του μείζονος ελληνισμού», *Επίλογος*, 1998, σ. 188, Θ. Χατζηπανταζής, ό. π., τόμ. Α₂, σσ. 644-645.

6. ΘΜ [20/3/3214].

7. Θ. Χατζηπανταζής, ό. π., σσ. 646-647.

8. Ο. π., σσ. 644-645.

9. Ο. π., σσ. 646-647.

10. Πρόκειται για προσπάθεια μεταφοράς της περιφημής παράστασης του Ηρωδείου, που πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 1867 (ό. π., σσ. 644-645).

11. «Έμμα, δράμα οικογενειακών εις πέντε πράξεις. Εν Αλεξανδρεία, 1868». (Βιβλιοθήκη του Θεατρικού Μουσείου).

12. «Ο πρόεδρος του Κακουργοδικείου, δράμα οικογενειακών εις πέντε πράξεις. Εν Αλεξανδρεία, 1868». (Βιβλιοθήκη του Θεατρικού Μουσείου).

13. «Η κόμισσα του Μονρόζε, δράμα εις πέντε πράξεις. Εν Αλεξανδρεία, 1869». (Βιβλιοθήκη του Θεατρικού Μουσείου).

χρονιάς, δεν επέτρεψε στο θιάσο να ολοκληρώσει με επιτυχία την περιοδεία του παρά τον ενθουσιασμό με τον οποίο έγινε αρχικά δεκτός.

Τα επόμενα χρόνια, από τα γνωστά μέχρι σήμερα στοιχεία της έρευνας εντοπίζονται στην Αλεξάνδρεια παραστάσεις του θιάσου του Ιωάννου Ράμφου, που επισκέφθηκε την πόλη τον Μάιο του 1873¹⁴, και του θιάσου Λαμπρινίδου που πραγματοποίησε εμφανίσεις στο θέατρο Αλφιέρι το φθινόπωρο του ίδιου έτους με την επωνυμία «Αριστοφάνης»¹⁵. Το ρεπερτόριο αμφότερων των θιάσων αποτελούνταν σε γενικές γραμμές από έργα της εγχώριας δραματουργίας με πατριωτικό περιεχόμενο που είχαν μεγάλη απήχηση στους αιγυπτιώτες Έλληνες. Αναφέρονται και πάλι ενδεικτικά τα έργα: *Χριστίνα* του Ι. Ζαμπέλιου (10-5-1873) και *Αρματωλοί και κλέπται* του Χρ. Σαμαρτζίδη (9-9-1873)¹⁶.

Συνοψίζοντας, η χρονική περίοδος μέχρι το 1876, χρονολογία από την οποία και εξής θα ασχοληθούμε πιο διεξοδικά στη συνέχεια, είναι φτωχή σε θεατρική δραστηριότητα και παρουσία ελληνικών θιάσων στην περιοχή της Αλεξάνδρειας. Η περιορισμένη δράση όσων την επισκέφτηκαν δεν επαρκούσε για να καλύψει τις ψυχαγωγικές ανάγκες του ελληνικού κοινού που επιπλέον διαμόρφωσε μια μάλλον αρνητική εικόνα για την ποιότητα και τις προθέσεις αυτών των θιάσων. Ένα μικρό σχετικό άρθρο που συναντάμε στον αλεξανδρινό τύπο λίγα χρόνια αργότερα μας βοηθά να αντιληφθούμε καλύτερα την τοπική κοινή γνώμη, όπως είχε διαμορφωθεί, σχετικά με τους εκπροσώπους της ελληνικής σκηνής. Ο συντάκτης του παρατηρεί την αδιαφορία του κοινού για τις ελληνικές παραστάσεις και στην προσπάθειά του να διασκεδάσει τις άσχημες εντυπώσεις των προηγούμενων ετών, υποστηρίζει ότι ο τελευταίος θιάσος δεν αποτελείται από τυχοδιώκτες, όπως συνέβη με άλλους στο παρελθόν¹⁷. Ο χαρακτηρισμός δεν είναι τυχαίος, αλλά αποδίδει με ακρίβεια τη γνώμη που είχε σχηματίσει η αλεξανδρινή ομογένεια για τους Έλληνες ηθοποιούς την περίοδο μέχρι το 1876, εικόνα η οποία στη συνέχεια βελτιώθηκε σημαντικά χάρη στην εκεί παρουσία άξιων εκπροσώπων του χώρου.

14. Θ. Χατζηπανταζής, ό. π., σσ. 882-883. Βλ. επίσης: Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, *Το θέατρο στην καθ' ημάς Ανατολή: Κωνσταντινούπολη-Σμύρνη: Οκτώ Μελετήματα*, Αθήνα: Πολύτροπον, 2006, σ. 283.

15. Θ. Χατζηπανταζής, ό. π., σσ. 884-885.

16. Ό. π., σσ. 882-885.

17. *Ημερήσια Νέα*, έτος Ε', αρ. φ. 1134, 27/8-4-1876, σ. 2, «Εγχώρια».

Θίασος «Θέσπις» - 1876

Μετά από αναμονή πολλών ετών το 1876 καταφτάνει στην Αλεξάνδρεια ο πρώτος καλά συγχροτημένος ελληνικός θίασος που έφερε την επωνυμία «Θέσπις», και προερχόταν από τη συνένωση των θιάσων «Αισχύλος» του Μιχαήλ Αρνωτάκη και «Μένανδρος» του Διονυσίου Ταβουλάρη¹⁸. Οι δύο θίασοι κατά την προηγούμενη θεατρική περίοδο βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη, όπου έδιναν παραστάσεις ο μὲν «Αισχύλος» από τη σκηνή του θεάτρου Βαριετέ, ο δὲ «Μένανδρος» από τη σκηνή του θεάτρου Γαλλικόν, χωρίς όμως να σημειώσουν επιτυχία, λόγω ίσως του αναβρασμού που επικρατούσε ιστορικά εκείνη την περίοδο στην περιοχή των Βαλκανίων. Η απογοητευτική κατάσταση οδήγησε τους δύο θιασάρχες στην απόφαση να δημιουργήσουν ενωτικό θίασο με το όνομα «Θέσπις», του οποίου ανέλαβαν από κοινού τη διεύθυνση, και να οργανώσουν νέα περιοδεία στην Αίγυπτο¹⁹.

Από τη δράση τους στα θέατρα της Κωνσταντινούπολης γνωρίζουμε τα ονόματα των ηθοποιών που συμμετείχαν στους δύο θιάσους πριν τη συνένωσή τους. Ειδικότερα τον «Μένανδρο» αποτελούσαν οι ηθοποιοί: Διονύσιος και Σοφία Ταβουλάρη, Σπύρος Ταβουλάρης, Ανδρέας και Αικατερίνη Μαρκεσίνη, Αντώνιος Τασσόγλου, Σπυρίδωνας Σφήκας, Πέτρος Λαζαρίδης, Πολυξένη Σούτσα, Στέλλα και Ελένη Συλιβάκου, Διονύσιος Γιολάνος ή Γεωργλάνος, Γεώργιος Τιβέριος, Νικόλαος Ζάνος, Ιω. Σπυρόπουλος, Δημοσθένης Νικολάου και Δημοσθένης Νέρης²⁰. Στον «Αισχύλο» αντίστοιχα συμμετείχαν οι Μιχαήλ και Ελένη Αρνωτάκη, Δημήτριος Κοτοπούλης, Αλέξανδρος Σκαλίδης, Σπυρίδων Αραβαντινός, Σμαράγδα Ζάμπου και οι Παναγιώτης, Ιωάννης, Γρηγόριος και η Αικατερίνη Βασιλειάδου²¹.

Δυστυχώς δεν αποσαφηνίζεται ποιοι από τους παραπάνω ηθοποιούς, εκτός από τους δύο διευθυντές του θιάσου, συμμετείχαν τελικά στο «Θέσπη» και συνεπώς εμφανίστηκαν στις παραστάσεις που δόθηκαν από το θέατρο Ζιζίνια. Είναι πάντως σίγουρο ότι δεν ακολούθησαν όλοι το θίασο στην περιοδεία του στην Αίγυπτο, καθώς γίνεται γνωστό ότι ένα μόνο μέρος του κατέφτασε στην Αλεξάνδρεια την άνοιξη του 1876²².

18. Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, *Το ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη τον 19^ο αιώνα*. Τόμ. Α': Ιστορία, δραματολόγιο, θίασοι, ηθοποιοί, θέατρα. Αθήνα: Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών, 1994, σ. 263, 269.

19. Ο. π.

20. Ο. π., σ. 262.

21. Ο. π., σσ. 268-269.

22. Τη διευκρίνιση κάνει η εφημερίδα *Ημερήσια Νέα*, έτος Ε', αρ. φ. 1127, 17/29-3-1876, σ. 2.

Ο θιάσος «Θέσπις» παρέμεινε στην Αλεξάνδρεια την εαρινή περίοδο, δηλαδή τους μήνες Απρίλιο-Μάιο. Αρχική πρόθεση του θιάσου ήταν να πραγματοποιήσει συνολικά 24 παραστάσεις και η έναρξή τους έγινε στις 21/2-4-1876²³. Το δραματολόγιο αποτελούνταν κατά βάση από πατριωτικά κι ιστορικά δράματα, ποιήματα ή άσματα, που ήταν ιδιαίτερα αγαπητά στο κοινό της Αλεξάνδρειας. Το ελληνοκεντρικό περιεχόμενό τους απευθυνόταν στο πατριωτικό αίσθημα των Ελλήνων που ήταν ιδιαίτερα αναπτυγμένο όλο τον 19ο αιώνα και κυρίως σε εποχές εθνικών ανακατατάξεων και αναταραχών. Τον κεντρικό κορμό συμπλήρωναν οικογενειακά ή μυθιστορηματικά δράματα γαλλικής παραγωγής, καθώς και οι απαραίτητες κωμωδίες είτε του Μολιέρου είτε ελληνικές.

Το πρόγραμμα των παραστάσεων διαμορφώθηκε ως εξής:

- 21/2-4-1876²⁴: *Ο Λεωνίδας εν Θερμοπύλαις* μετά των τριακοσίων του Michel Pichat, *Η ψυχρολουσία*
 26/7-4-1876²⁵: *Χριστίνα, ή Θρησκεία, πατρίς και έρως* του Ι. Ζαμπέλιου, *Η ανεψιά του θείου της* του Π. Ζάνου
 9/21-4-1876²⁶: *Ενετή, ή ο δήμιος της βουλής των δέκα* του Anicet-Bourgeois
 13/25-4-1876²⁷: *Γρηγόριος ο Ε, ο απαγχονισθείς Πατριάρχης Κ/πόλεως* του Αρ. Βαλαωρίτη (ποίηση)²⁸, *Αρχοντοχωριάτης* του Μολιέρου
 17/29-4-1876²⁹: *Ο Αλή Πασάς* (δραματικός διάλογος εκ του επικού ποιήματος του Αρ. Βαλαωρίτη με τίτλο: Κυρά Φροσύνη), *Αγαθόπουλος Ξηροχωριτης* του Μολιέρου
 18/30-4-1876³⁰: *Πίστις, ελπίς και έλεος*
 25/7-5-1876³¹: *Ο τσακπίνης των Παρισίων* των J. B. Rosier, Louis Vanderbilt, *Αγαθόπουλος Ξηροχωριτης* του Μολιέρου
 27/9-5-1876³²: *Λησταιί* του Fr. Schiller, *Μαύρ' ειη η νύκτα στα βουνά* (άσμα)
 29/11-5-1876³³: *Αρχοντοχωριάτης* του Μολιέρου, *Η κόρη του παντοπώλου* του Α. Βλάχου

23. Ο. π.

24. Ο. π., αρ. φ. 1120, 20/1-4-1876, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 1130, 22/3-4-1876, σ. 2.

25. Ο. π., αρ. φ. 1133, 26/7-4-1876, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 1134, 27/8-4-1876, σ. 2.

26. Ο. π., αρ. φ. 1140, 10/22-4-1876, σ. 2.

27. Ο. π., αρ. φ. 1142, 13/25-4-1876, σ. 2.

28. Στην αναγγελία της παράστασης επισημαίνεται ότι το ποίημα θα απαγγείλει ο Μιχαήλ Αρνωτάκης (ό. π.).

29. Ο. π., αρ. φ. 1145, 17/29-4-1876, σ. 2.

30. Ο. π., αρ. φ. 1146, 19/1-5-1876, σ. 2.

31. Ο. π., αρ. φ. 1150, 26/8-5-1876, σ. 2.

32. Ο. π., αρ. φ. 1151, 27/9-5-1876, σ. 2.

33. Ο. π., αρ. φ. 1152, 28/10-5-1876, σ. 2.

2/14-5-1876³⁴: *Ροκαμβόλ, ή Φάνται κούπα των P. du Terrail, Anicet-Bourgeois*

4/16-5-1876³⁵: *Οι μυλωνάδες, Ένας εραστής θεότρελλος*

9/21-5-1876³⁶: *Οι τρελοί του Castelvecchio, Ο μάγειρας γραμματικός των Eu. Scribe, A. H. J. Melesville*

16/28-5-1876³⁷: *Βαβυλωνία του Δ. Βυζάντιου.*

Όσον αφορά στο δραματολόγιο του θιάσου, οφείλουμε να επισημάνουμε επιπλέον ότι ο Δ. Ταβουλάρης στα απομνημονεύματά του σημειώνει με έμφαση ότι στη διάρκεια της περιόδου ανέβηκαν επίσης δραματικά έργα του Θ. Ορφανίδη, όπως η *Χίος Δούλη* κ.α.³⁸ Όμως στοιχεία που να επιβεβαιώνουν την παραπάνω πληροφορία δεν εντοπίστηκαν.

Από τα δημοσιεύματα του τύπου είναι δύσκολο να σχηματίσουμε σφαιρική εικόνα τόσο για τη μορφή των παραστάσεων της συγκεκριμένης περιόδου, όσο και για τη σκηνική παρουσία και τις ερμηνείες των ηθοποιών. Τα σχετικά σχόλια που αφορούν στα θεατρικά πράγματα της πόλης περιορίζονται στις αναγγελίες του προγράμματος, σε γενικές εντυπώσεις για τα δραματικά έργα ή τις παραστάσεις που πραγματοποιήθηκαν, ακόμα και σε συστάσεις προς το κοινό. Όμως δεν εστιάζουν σε πρόσωπα ούτε στις ερμηνευτικές αποδόσεις των ρόλων από τους ηθοποιούς. Τα μόνα ονόματα που αναφέρονται σε επιγραμμικά και πάλι σχόλια είναι αυτά του Διονυσίου Ταβουλάρη, που επαινείται για την ερμηνεία του στο ρόλο του πατέρα της Χριστίνας στο δράμα του Ζαμπέλιου³⁹ και της Σοφίας Ταβουλάρη που κατάφερε να πείσει ως Ιωσήφ στον *Τσακλίνη των Παρισίων*⁴⁰.

Ο θιάσος δεν βρήκε αμέσως την ανταπόκριση που περίμενε, καθώς το αλεξανδρινό κοινό επηρεασμένο από τις προηγούμενες κακές εμφανίσεις άλλων θεατρικών σχημάτων αντιμετώπισε με καχυποψία το νεοφερμένο δραματικό θιάσο, στην αρχή τουλάχιστον. Κατά τις πρώτες παραστάσεις η πληρότητα του θεάτρου δεν ήταν ικανοποιητική, τα θεωρεία που συνήθιζαν να νοικιάζουν οι εύποροι κάτοικοι της πόλης παρέμεναν σχεδόν όλα κενά, ενώ οι ασθενέστεροι οικονομικά θεατές που σύχναζαν στο υπερώο επιδίδονταν σε ασεβή προς τους ηθοποιούς συμπεριφορά. Σύντομα όμως τα δεδομένα άλλαξαν, καθώς οι Έλληνες ηθοποι-

34. Ο. π., αρ. φ. 1155, 3/15-5-1876, σ. 2.

35. Ο. π., αρ. φ. 1156, 4/16-5-1876, σ. 2.

36. Ο. π., αρ. φ. 1160, 10/22-5-1786, σ. 2.

37. Ο. π., αρ. φ. 1166, 18/30-5-1876, σ. 2.

38. Διον. Ταβουλάρης, *Απομνημονεύματα*, Αθήνα: τύπ. Πυρσού, 1930, σ. 136.

39. *Ημερήσια Νέα*, έτος Ε', αρ. φ. 1134, 27/8-4-1876, σ. 2.

40. Ο. π., 26/8-5-1876.

οί με τον επαγγελματισμό και τις ικανότητές τους συνέβαλαν στην αναπτέρωση του ηθικού των θεατρόφιλων ομογενών που οραματίστηκαν εκ νέου την ανύψωση της ελληνικής σκηνής.

Οι προύχοντες της τοπικής ελληνικής κοινότητας πεπεισμένοι ότι ο ελληνικός θιάσος άξιζε επιπλέον ενίσχυσης προκειμένου να παραμείνει στην πόλη και να συνεχίσει τις επιχειρήσεις του, ανέλαβαν τη σύσταση εφορευτικής επιτροπής για την υποστήριξή του. Ανάλογες αποφάσεις πιθανόν να είχαν ληφθεί κι άλλοτε στο παρελθόν, όμως η συγκεκριμένη είναι η πρώτη, εξ όσων γνωρίζουμε, που δημοσιοποιήθηκε στον τοπικό τύπο, δίνοντας μεγαλύτερη επιστημότητα στην πρωτοβουλία οργανωμένης στήριξης της ελληνικής σκηνής. Αμέσως μετά τη σύσταση της επιτροπής, στα μέσα Απριλίου, ανακοινώθηκε μέσω του τύπου πρόγραμμα δεκαπέντε παραστάσεων του θιάσου⁴¹. Την επιτροπή αποτελούσαν οι: Σ. Ξένος, Λ. Μπενάκης, Π. Λουτράρης, Κ. Μάγκος, Α. και Ι. Νικολόπουλοι⁴².

Ο Δ. Ταβουλάρης αναφέρει ακόμα στα απομνημονεύματά του κι άλλα ονόματα επιφανών ομογενών με τους οποίους ανέπτυξε ισχυρούς δεσμούς και οι οποίοι στάθηκαν αρωγοί του όλα τα χρόνια παρουσίας του ίδιου και του θιάσου του στην Αλεξάνδρεια. Ειδικότερα ξεχωρίζει τους Πεσματζόγλου, Γουσίους, Ευστάθιο και Περικλή Γλυμένόπουλους, τον Ζερβουδάκη, τον Σαλβάγο, τον Γρυπάρη, τον Αβέρωφ και τους αδελφούς Συνοδινούς⁴³.

Είναι φανερό ότι ο θιάσος «Θέσπις», με τις παραστάσεις που ανέβασε την άνοιξη του 1876 στην Αλεξάνδρεια, υπήρξε ο πρώτος ελληνικός θιάσος που κατάφερε να δημιουργήσει θετικές εντυπώσεις για την οργάνωση του ελληνικού επαγγελματικού θεάτρου και αίσθημα αισιοδοξίας για το μέλλον της νεοελληνικής σκηνής. Η σύμπραξη των δύο θιάσων και των διευθυντών τους, που υπήρξαν σημαντικοί θεατράνθρωποι της γενιάς τους, υπήρξε τόσο αποτελεσματική, ώστε να αναστρέψει το κλίμα απογοήτευσης που είχαν δημιουργήσει προηγούμενοι ελληνικοί θιάσοι με τις εμφανίσεις τους στην περιοχή και να συσπειρώσει την ισχυρή κοινωνικοοικονομικά ελληνική κοινότητα γύρω από τον κοινό σκοπό για την στήριξη του ελληνικού θεάτρου.

Θιάσος «Μένανδρος» - 1880-1881

Η ιδιαίτερη σχέση που ανέπτυξε ο Διονύσιος Ταβουλάρης με την πόλη της Αλεξάνδρειας και τους ανθρώπους της ελληνικής κοινότητας δημιουργήθηκε από

41. Ο. π., 27/8-4-1876.

42. Ο. π.

43. Διον. Ταβουλάρης, ό. π.

την πρώτη επίσκεψή του στην περιοχή και κράτησε, όπως ο ίδιος αναφέρει περί τα τριάντα επτά χρόνια, στη διάρκεια των οποίων συνεργάστηκε με τα μεγαλύτερα θέατρα, απολαμβάνοντας της εμπιστοσύνης των ιδιοκτητών τους⁴⁴.

Την χειμερινή περίοδο 1880-1881 επέστρεψε στην Αλεξάνδρεια ως μοναδικός διευθυντής πλέον του θιάσου του με την επωνυμία «Μένανδρος», οργανώνοντας νέο κύκλο παραστάσεων στο κεντρικό θέατρο Ζιζίνια. Το θιάσο αποτελούσαν αυτήν τη φορά οι ηθοποιοί: Σοφία Ταβουλάρη, Σπ. Ταβουλάρης, Νικόλαος Καρδοβίλλης, Γεώργιος Πετρίδης, Μαρία Πετρίδου, Ελευθέριος Βούλγαρης, Π. Λαζαρίδης, Άννα Λαζαρίδου, Γ. Δρακόπουλος, Αικατερίνη και Μέλπω Δρακοπούλου, Π. Ρούσος, Κίμων Βερίνης, Ι. Βουτυράς, Γ. Λαγκαδάς, Ν. Παρασκευόπουλος και οι μικρές Δέσπω Πετρίδου και Ελένη Ταβουλάρη⁴⁵.

Οι παραστάσεις του θιάσου κάλυψαν όλη τη χειμερινή περίοδο και διήρκεσαν τέσσερις μήνες από τις αρχές Νοεμβρίου του 1880 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1881. Το πρόγραμμα χωρίστηκε σε δύο κύκλους. Ο πρώτος περιλάμβανε τριάντα περίπου παραστάσεις κι ολοκληρώθηκε στα τέλη του 1880 για να ακολουθήσει ο δεύτερος που προέβλεπε δεκαπέντε παραστάσεις επιπλέον⁴⁶. Εκτιμούμε επομένως ότι η επιτυχία του θιάσου οδήγησε στην ανανέωση της συνεργασίας του με το θέατρο και στην παράταση της παραμονής του στην Αλεξάνδρεια.

Το δραματολόγιό του αποτυπώνεται στο μεγαλύτερο μέρος του στον αλεξανδρινό τύπο, επιτρέποντάς μας να σχηματίσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα για τη δομή του. Διαπιστώνουμε ότι το χαρακτήριζε μεγάλη ποικιλία και εύρος, καθώς περιλάμβανε έργα της παγκόσμιας δραματογραφίας (οικογενειακά, μυθιστορηματικά, αλλά και κλασικά δράματα και κωμωδίες), δημοφιλή δραματικά έργα και κωμωδίες Ελλήνων συγγραφέων, χωρίς να λείπουν βέβαια τα πατριωτικά δράματα και άσματα, που ακολουθούσαν τη γενική απαίτηση του αλεξανδρινού κοινού. Συγκεκριμένα το πρόγραμμα των παραστάσεων διαμορφώθηκε ως εξής:

18/30-10-1880⁴⁷: *Είπε τρελή* του Α. Η. J. Melesville

23/4-11-1880⁴⁸: *Οι ερωτευμένοι* του Carlo Goldoni

25/6-11-1880⁴⁹: *Η φρόνημη σύζυγος* του Carlo Goldoni

44. Ό. π.

45. Η καταγραφή των μελών του θιάσου βασίστηκε σε θεατρικά προγράμματα των παραστάσεων και κριτικές του τύπου της εποχής.

46. Τα στοιχεία αντλούνται από τα θεατρικά προγράμματα των παραστάσεων αυτής της περιόδου. (ΘΜ)

47. *Ημερήσια Νέα*, έτος Ι', αρ. φ. 2281, 20/1-11-1880, σ. 2.

48. Ό. π., αρ. φ. 2285, 24/5-11-1880, σ. 2.

49. Ό. π., αρ. φ. 2286, 25/6-11-1880, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2287, 27/8-11-1880, σ. 2.

- 26/7-11-1880⁵⁰: *Ο υιός της νυκτός* του Victor Séjour
- 28/9-11-1880⁵¹: *Η κυρά Φροσύνη, ή τα Γιάννενα επί Αλή Πασά* του Αντ. Αντωνιάδη, *Δεν ηξεύρω τίποτε*
- 30/11-11-1880⁵²: *Ροκαμβόλ* των A. Bourgeois, Ponson de Terrail
- 1/13-11-1880⁵³: *Οι μυλωνάδες*
- 2/14-11-1880⁵⁴: *Λεωνίδας* του Michel Pichat
- 4/16-11-1880⁵⁵: *Λάζαρος ο βοσκός* του Joseph Bouchardy, *Μια ψυχρολουσία*
- 8/18 και 9/19-11-1880⁵⁶: *Πειρατές* των A. Bourgeois, F. Dugué, A. Dennery
- 11/23-11-1880⁵⁷: *Χίος δούλη* του Θ. Ορφανίδη, *Το ρογχαλητό*
- 13/25-11-1880⁵⁸: *Ταρτούφος* του Μολιέρου
- 15/27-11-1880⁵⁹: *Ο γερω-δεκανεύς* των P. Dumanoir, A. Dennery
- 16/28-11-1880⁶⁰: *Μήδεια* του Cesare della Valle σε διασκευή I. Ζαμπέλιου, *Ηπειροθεσσαλία* (άσμα)
- 18/30-11-1880⁶¹: *Βαβυλωνία* του Δ. Βυζάντιου
- 22/4-12-1880⁶²: *Μερόπη* του Δ. Βερναρδάκη, *Ηπειροθεσσαλία* (άσμα), *Κηδεία και χορός* του F. Cameroni
- 23/5-12-1880⁶³: *Οθέλλος* του Σαίξπηρ, *Εξοχική οικία*
- 25/7-12-1880⁶⁴: *Γαλάτεια* του Σ. Βασιλειάδη, *Χορός μεταμφιεσμένων, ή Δύο δόμνα*
- 29/11-12-1880⁶⁵: *Μάξβελ* του Jules Barbier, *Μη δίδετε θάρρος εις τας νηγε-τρίας* του Eu. Labiche
- 30/12-12-1880⁶⁶: *Δέσποινα της Λυών* του Ed. Bulwer-Lytton

50. Ο. π., 27/8-11-1880.

51. Ο. π., αρ. φ. 2288, 28/9-11-1880, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2289, 29/10-11-1880, σ. 2.

52. Ο. π., αρ. φ. 2291, 31/12-11-1880, σ. 2.

53. Ο. π., αρ. φ. 2292, 3/15-11-1880, σ. 2.

54. Ο. π.

55. Ο. π., αρ. φ. 2294, 5/17-11-1880, σ. 2.

56. Ο. π., αρ. φ. 2296, 7/19-11-1880, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2298, 10/22-11-1880, σ. 2.

57. Ο. π., αρ. φ. 2299, 11/23-11-1880, σ. 2.

58. Ο. π., αρ. φ. 2302, 14/26-11-1880, σ. 2.

59. Ο. π., αρ. φ. 2303, 15/27-11-1880, σ. 2.

60. Ο. π., αρ. φ. 2304, 17/29-11-1880, σ. 2.

61. Ο. π., αρ. φ. 2305, 18/30-11-1880, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2306, 19/1-12-1880, σ. 2.

62. Ο. π., αρ. φ. 2309, 22/4-12-1880, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2310, 24/6-12-1880, σ. 2.

63. Ο. π., 24/6-12-1880.

64. Ο. π., αρ. φ. 2311, 25/7-12-1880, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2312, 26/8-12-1880, σ. 2.

65. Ο. π., αρ. φ. 2315, 29/11-12-1880, σ. 2.

66. Ο. π., αρ. φ. 2316, 1/13-12-1880, σ. 2.

- 2/14-12-1880⁶⁷: *Αλωσις της Κωνσταντινουπόλεως, Ο ζηλότυπος σύζυγος του Μολιέρου*
- 4/16-12-1880⁶⁸: *Σκύλλα του Σ. Βασιλειάδη, Κρητική επανάσταση του 1866 (εμβατήριο σε μελοποίηση του Ξέντα), Ο μάγειρας γραμματεύς πρεσβείας*
- 6/18-12-1880⁶⁹: *Οι τριάκοντα του Αλ. Ραγκαβή, Ο δόκιμος ηθοποιός*
- 11/23-12-1880⁷⁰: *Γεώργιος Καστριώτης ή Σκεντέρμπεης του Ι. Ζαμπέλιου*
- 13/25-12-1880⁷¹: *Ο διάβολος των Α. Delacour, L. Thiboust*
- 14/26-12-1880⁷²: *Αμφιτρώων του Μολιέρου*
- 16/28-12-1880⁷³: *Μοσχομάγκα των Παρισίων του Β. Daubigny, Όμοιος τον όμοιον, Η καμελιόφορος χήρα των Ρ. Siraudin, L. Thiboust, Α. Delacour, Ηπειροθεσσαλία (άσμα)*
- 18/30-12-1880⁷⁴: *Αρματωλοί και κλέπται του Χρ. Σαμαρτζίδη*
- 20/1-1-1881⁷⁵: *Λησταί του Fr. Schiller σε μετάφραση Σ. Μονδίνου, Μαύρ' ειν η νύκτα στα βουνά (άσμα), Η καταστροφή των Ψαρών (άσμα)*
- 21/2-1-1881⁷⁶: *Το έγκλημα τιμωρεί το έγκλημα του Ρ. Giacometti*
- 27/8-1-1881⁷⁷: *Οι δύο λοχίαι των Β. Daubigny, Maillard, στη διασκευή του C. Roti, Ο διάδοχος Κωνσταντίνος και οι υπόδουλοι ελληνοκαί επαρχίαι*
- 26/7-2-1881⁷⁸: *Είνε τρελλή του Α. Η. J. Melesville, Ηπειροθεσσαλία (άσμα), Παραμονή της ελληνικής επανάστασης του Α.Ρ. Ραγκαβή (απαγγελία), Ο βίαιος γάμος του Μολιέρου.*
- 4/16-2-1881⁷⁹: *Αιμιλία Γαλόττι του Ε. Lessing, Η σύζυγος του Λουλουδάκη του L. Thiboust σε διασκευή του Α. Βλάχου*

67. Ό. π. και ό. π., αρ. φ. 2318, 3/15-12-1880, σ. 2.

68. ΘΜ (ό. π., 3/15-12-1880, ό. π., αρ. φ. 2320, 5/17-12-1880, σ. 2).

69. Ό. π., 5/17-12-1880, ό. π., αρ. φ. 2323, 10/22-12-1880, σ. 2.

70. Ό. π., αρ. φ. 2325, 12/24-12-1880, σ. 2.

71. Ό. π., αρ. φ. 2326, 13/25-12-1880, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2327, 15/27-12-1880, σ. 2.

72. Ό. π., 15/27-12-1880.

73. Ό. π., αρ. φ. 2328, 16/28-12-1880, σ. 2.

74. Ό. π., αρ. φ. 2331, 19/31-12-1880, σ. 2.

75. ΘΜ (ό. π., αρ. φ. 2332, 20/1-1-1881, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2333, 22/3-1-1881, σ. 2).

76. Ό. π., 20/1-1-1881.

77. ΘΜ

78. Ημερήσια Νέα, αρ. φ. 2334, 24/5-2-1881, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2338, 28/9-2-1881, σ. 2.

79. Ό. π., αρ. φ. 2342, 2/14-2-1881, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2346, 6/18-2-1881, σ. 2, Ομόνοια Αλεξάνδρειας, έτος Α', αρ. φ. 28, 2/14-2-1881, σ. 2, «Εγχώρια».

8/20-2-1881⁸⁰: *Ο μυστηριώδης δήμιος της Ενετίας του Α. Bourgeois, Ο ερω-
τευμένος Ενετός (άσμα), Τον πολέμου ημέρα ανατέλλει του
Ι.Ι. Σκυλίσση (άσμα)*

13/23-2-1881⁸¹: *Λουίζα Μίλλερ του Fr. Schiller, Τα βάσανα του Βασιλάκη*

19/3-3-1881⁸²: *Στάκτη στα 'μάτια, Μεγάλη ανησυχία εν τω θεάτρω Ζιζίνια*

25/9-3-1881⁸³: *Αριστοκρατία και λαός, Η κόρη του παντοπώλου του Α. Βλάχου.*

Ευεργετικές υπέρ των ηθοποιών του θιάσου ήταν οι παραστάσεις της 4/16-2-1881, που δόθηκε υπέρ των ηθοποιών Αικατερίνης και Μέλπως Δρακοπούλου, της 8/20-2-1881, που δόθηκε υπέρ των ηθοποιών Γεωργίου και Μαρίας Πετρίδου και Ελ. Βούλγαρη, και της 13/23-2-1881, που δόθηκε υπέρ του ζεύγους Διονυσίου και Σοφίας Ταβουλάρη. Πέραν αυτών ο θιάσος έδωσε ακόμα ευεργετικές παραστάσεις φιλανθρωπικού χαρακτήρα, υπέρ της Ελεήμονος Εταιρείας και του Ερυθρού Σταυρού. Ανάλογες δραστηριότητες, εξάλλου, συνέβαλλαν στην εδραίωση των ισχυρών δεσμών του θιασάρχη με την ελληνική κοινότητα Αλεξανδρείας⁸⁴.

Με τις καλές εμφανίσεις του της περιόδου 1880-81, ο θιάσος κατέκτησε αμέσως την εμπιστοσύνη του κοινού, αποδεικνύοντας για μια ακόμα φορά την καλή πορεία ανάπτυξης της ελληνικής σκηνής. Οι ηθοποιοί ήταν πλέον γνωστοί και οι αναφορές στον τύπο για τις ερμηνευτικές τους επιδόσεις έγιναν συχνότερες και πιο συγκεκριμένες. Όλα τα πρόσωπα του θιάσου ευχαρίστησαν με τις ερμηνείες τους, αλλά ιδιαίτερα διακρίθηκαν ο Π. Λαζαρίδης ως δόκτωρ Τάλλωκ στο *Είνε τρελλή*⁸⁵, η Σοφία Ταβουλάρη στους ρόλους της Φροσύνης στο ομώνυ-

80. ΘΜ (*Ημερήσια Νέα*, αρ. φ. 2347, 7/19-2-1881, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2348, 10/22-2-1881, σ. 2).

81. Ό. π., αρ. φ. 2351, 13/23-2-1881, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 2353, 14/26-2-1881, σ. 2.

82. Ό. π., 14/26-2-1881, ό. π., αρ. φ. 2357, 19/3-3-1881, σ. 2, ό. π., 2359, 21/5-3-1881, σ. 2.

83. Ό. π., αρ. φ. 2362, 27/11-3-1881, σ. 2, *Ομόνοια*, αρ. φ. 47, 25/9-3-1881, σ. 2.

84. Για την προσφορά στην Ελεήμονα Εταιρεία που ανήλθε στο ποσό των 5200 φράγκων ο πρόεδρος της Εταιρείας και πολιτικός πράκτωρας Κλέων Ραγκαβής απηύθυνε μέσω του τύπου ευχαριστήρια επιστολή στον ελληνικό θιάσο και το διευθυντή του, ενώ για την αντίστοιχη οικονομική βοήθεια ύψους 1900 φράγκων που δόθηκε μέσω του Ιωάννη Καμπούρογλου στον Ερυθρό Σταυρό, και συγκεκριμένα στον *Επίκουρο των εν πολέμω τραυματιών Σύλλογο*, την ευχαριστήρια επιστολή υπέγραψαν ο πρόεδρος του συλλόγου, Μ. Ρενιέρης, και ο γραμματέας, Α. Σιμόπουλος (*Ομόνοια*, αρ. φ. 30, 4/16-2-1881, σ. 2, *Ημερήσια Νέα*, ό. π., 14/26-2-1881).

85. *Ημερήσια Νέα*, ό. π., 20/1-11-1880.

μο δράμα, της Ευγενίας στους *Ερωτευμένους* και στο *Ροκαμβόλ*⁸⁶, η Μαρία Πετρίδου στο ρόλο της μητέρας του Ροκαμβόλ⁸⁷, ο Σπύρος Ταβουλάρης στο πρόσωπο του Σωσίου στον *Αμφιτρυόνα* και ως επτανήσιος στη *Βαβυλωνία*⁸⁸. Στο έργο του Βυζάντιου ξεχώρισε ακόμα ο Γ. Πετρίδης στο ρόλο του ανατολίτη, ενώ άρεσε επίσης στο ρόλο του Λυκόρτα στη *Μερόπη*⁸⁹.

Ανώτερος όλων όμως αναδείχθηκε ο Διονύσιος Ταβουλάρης που επαινέθηκε για το σύνολο σχεδόν των εμφανίσεών του. Κορυφαία θεωρήθηκε η ερμηνεία του στον *Οθέλλο* του Σαίξπηρ για την οποία χαρακτηρίστηκε από τον τύπο κράτιστος των Ελλήνων ηθοποιών⁹⁰. Ενδεικτικό, εξάλλου, των μεγάλων προσδοκιών που δημιούργησε με την τέχνη του στους ομογενείς είναι το γεγονός ότι έφτασαν στο σημείο να τον συγκρίνουν με τον παγκοσμίου φήμης πρωταγωνιστή της ιταλικής σκηνής Ernesto Rossi. Ο Rossi έτυχε να περιοδεύει στην Αλεξάνδρεια τον Φεβρουάριο του 1881, μονοπωλώντας, όπως ήταν φυσικό, το ενδιαφέρον της τοπικής κοινής γνώμης. Ο Ταβουλάρης γνωρίζοντας τη σημασία που θα είχε για τον ίδιο προσωπικά η αντιπαράβολή του ονόματός του και της τέχνης του με του διάσημου Ιταλού πρωταγωνιστή, θέλησε να εκμεταλλευτεί το γεγονός της επικείμενης άφιξής του, επιλέγοντας να ερμηνεύσει ρόλους που ανήκαν στο ρεπερτόριό του, προκαλώντας αναπόφευκτα συγκριτικά σχόλια από Έλληνες και ξένους δημοσιογράφους. Στο πρόγραμμα του δράματος *Οι δύο λοχία* σημειώνεται με έμφαση ότι πρόκειται για το δράμα που «θα διδάξει προσεχώς ο διάσημος Ερνέστος Ρόσσης»⁹¹. Αναμφίβολα ο Ταβουλάρης εκτός από διουκιτικές και υποκριτικές ικανότητες, διέθετε εμπορικό ένστικτο και γνώριζε τους κα-
νόνες της αγοράς.

Όταν στις αρχές Φεβρουαρίου του 1881 Γάλλοι δημοσιογράφοι πήραν την πρωτοβουλία να καλέσουν όλους τους εκπροσώπους του τύπου της πόλης προκειμένου να διοργανώσουν από κοινού συμπόσιο προς τιμήν του Ιταλού πρωταγωνιστή, οι Έλληνες συνάδελφοί τους, επιδεικνύοντας σαφώς εθνικιστικά αισθήματα, επέλεξαν να απέχουν, αμφισβητώντας, μάλιστα, την αξία του καλλιτέχνη, τον οποίο αντιπαρέβαλαν με τον Ταβουλάρη. Δημιουργήθηκε ξαφνικά μια ανάγκη αυτοπροβολής της τοπικής ελληνικής κοινωνίας μέσα από την ανάδειξη του Έλληνα πρωταγωνιστή, η οποία έφτασε σε σημεία υπερβολής. Σε εκτενές δημοσίευμα ελληνικής εφημερίδας, μεταξύ άλλων, η ερμηνεία του Rossi στο ρόλο του Νέρωνα χαρακτηρίζεται αποτυχημένη και ο ίδιος ο ηθοποιός πολύ κατώτε-

86. Ο. π., 24/5-11-1880, δ. π., 29/10-11-1880, δ. π., 31/12-11-1880.

87. Ο. π., 31/12-11-1880.

88. Ο. π., 15/27-12-1880, δ. π., 19/1-12-1880.

89. Ο. π., 19/1-12-1880, δ. π., 24/6-12-1880.

90. Ο. π., 24/6-12-1880.

91. ΘΜ.

ρος, ως προς την ερμηνευτική του δεινότητα, του Ταβουλάρη⁹². Ο συντάκτης δε του άρθρου δεν διστάζει να κατηγορήσει τους εκπροσώπους του ευρωπαϊκού τύπου της Αλεξάνδρειας, και κυρίως τους Γάλλους δημοσιογράφους, για μεροληψία υπέρ του Ιταλού ηθοποιού, δηλώνοντας ταυτόχρονα το θαυμασμό του αποκλειστικά στον Έλληνα συνάδελφό του.

Το περιστατικό αυτό καθ' εαυτό δεν χρήζει, ίσως, ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, είναι όμως ενδεικτικό του κλίματος εμπιστοσύνης που κατάφερε να δημιουργήσει σε σύντομο, σχετικά, χρονικό διάστημα ο Ταβουλάρης στους κύκλους της ελληνικής κοινότητας για το ελληνικό θέατρο και τους εκπροσώπους του. Από το 1876, όταν αντιμετωπίστηκε με δυσπιστία από την τοπική κοινότητα κατά τις πρώτες εμφανίσεις του στο θέατρο της πόλης μέχρι τις αρχές του 1881, κατάφερε όχι μόνο να πείσει για τις υποκριτικές του ικανότητες, αλλά και να τοποθετηθεί από τους ομογενείς ανάμεσα στους κορυφαίους Ευρωπαίους συναδέλφους του.

Θίασος «Μένανδρος» - 1885-1886

Οι καλές σχέσεις του «Μενάνδρου» με τον αιγυπτιώτικο ελληνισμό επαναλήφθηκαν και τη διετία 1885-1886, όταν ο θίασος επανέκαμψε στην Αλεξάνδρεια για νέα περιοδεία κατά την χειμερινή περίοδο. Οι παραστάσεις δόθηκαν αυτή τη φορά από τη σκηνή του Αιγυπτιακού Πολυθεάματος, καθώς το θέατρο Ζιζίνια είχε ήδη παραχωρηθεί σε ξένο μελοδραματικό θίασο, και διήρκεσαν από το Νοέμβριο του 1885 μέχρι τον Ιανουάριο του 1886.

Οι ηθοποιοί που συμμετείχαν ήταν οι: Διονύσιος και Σοφία Ταβουλάρη, Ελένη Χέλμη, Μαρία Πετρίδου, Σ. Δημητροπούλου, Άννα Λαζαρίδου, Μελπομ. Ρούσου, Σπύρος Ταβουλάρης, Πέτρος Λαζαρίδης, Ν. Ζάνος, Παντελής Ρούσος, Γ. Πετρίδης, Γ. Σταυρόπουλος, Χ. Δημητρόπουλος, Α. Απέργης, Ι. Βότσαρης, Κ. Νίκας, Γ. Βενετσάνος, Α. Βώλας, Κ. Βερίνης, Δ. Γιορλάνος⁹³. Το θίασο συμπλήρωναν ακόμα, σύμφωνα με τον έλεγχο του, δύο μηχανικοί, ένας κομμωτής, ένας σκευοφύλακας, ένας ιματιοφύλακας, ένας υποβολέας, ένας γραμματέας και δύο παιδιά για τα μικρά μέρη⁹⁴.

Το δραματολόγιο του θιάσου ήταν ανανεωμένο, όπως δήλωσε εξ αρχής η

92. *Ημερησία Νέα*, ό. π., 26/7-2-1881. Η εφημερίδα συνεχίζει στο ίδιο ύφος και σε επόμενα άρθρα της σχετικά με τις παραστάσεις του ελληνικού θιάσου, στα οποία εξάιρεται η ικανότητα του διευθυντή του, Δ. Ταβουλάρη, να μην επιτρέψει να επισκιασθεί η δόξα των Ελλήνων ηθοποιών από το όνομα του Rossi (ό. π., 28/9-2-1881).

93. *Τηλέγραφος Αλεξάνδρειας*, 2/14-10-1885, σ. 2.

94. Ό. π.

διεύθυνσή του, η οποία φιλοδοξούσε να ανεβάσει σε πρώτη σκηνική παρουσίαση, ενταύθα, σειρά δραματικών έργων. Τους τίτλους τους ανακοίνωσε πριν την έναρξη των παραστάσεων, χωρίς όμως να είναι πάντα δυνατή η επαλήθευση της πραγματοποίησής τους από τις υπάρχουσες αναφορές⁹⁵. Σύμφωνα με τις πηγές της έρευνας, στη διάρκεια της περιόδου ο θιάσος παρουσίασε το παρακάτω πρόγραμμα:

25/6-11-1885⁹⁶: *Αι δύο ορφανά* των Α. Dennery, E. Cormon

27/8-11-1885⁹⁷: *Σαπφώ* του L. Marenco(;))

1/13-11-1885⁹⁸: *Ενσαρκον άγαλμα* του Louis Cicconi, *Νύμφη και φορβάς*

8/20-11-1885⁹⁹: *Σωσάνα, η εξαγνισθείσα μήτηρ* των Ed. Brisebarre, E. Nus, *Χορός μετημφισμένων*

14/27-11-1885¹⁰⁰: *Ρακοσυλλέκτης των Παρισίων* του Felix Pyat

17/30-11-1885¹⁰¹: *Βελέιλ, ο υιός της νυκτός* του V. Séjour, *Η σύζυγος του Λουλουδάκη* του L. Thiboust σε διασκευή του Α. Βλάχου

23/5-12-1885¹⁰²: *Μιχαήλ Στρογκόφ* του Ιουλίου Βερν σε διασκευή Α. Dennery

24/6-12-1885¹⁰³: *Μήδεια* του Cesare della Valle σε διασκευή Ι. Ζαμπέλιου, *Ο κρυψώνας*

25/7-12-1885¹⁰⁴: *Αγαθόπουλος ο Ξηροχωρίτης* του Μολιέρου, *Πολύ αργά*

95. Μερικοί τίτλοι δραμάτων που δεν εντοπίζεται σκηνικό ανέβασμά τους από το θίασο είναι οι εξής: *Η Παναγία της Τέχνης* του E. Legouvé, *Σεβέρος Τορέλης* του François Coppée, *Τα απόκριφα της ιερής εξετάσεως* των Gualtieri και Scalvini, *Περιπέτεια απόδρου νέου* του Oct. Feuillet, *Ο λιθοξόος* του Αλ. Δουμά (γιου), κ.α. (ό. π.)

96. Ο. π., 25/6-11-1885, σ. 2, ό. π., 28/9-11-1885, σ. 2, *Ελπίς*, αρ. φ. 3357, 26/7-11-1885, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 3369, 2/14-11-1885, σ. 2.

97. *Τηλέγραφος*, ό. π., 28/9-11-1885.

98. Ο. π., 30/11-11-1885, σ. 2, ό. π., 3/15-11-1885, σ. 2, *Ομόνοια*, αρ. φ. 1532, 1/13-11-1885, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 1533, 2/14-12-1885, σ. 2.

99. *Τηλέγραφος*, 6/18-11-1885, σ. 2, *Ομόνοια*, αρ. φ. 1538, 7/19-11-1885, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 1539, 8/20-11-1885, σ. 2.

100. *Τηλέγραφος*, 15/27-11-1885, σ. 2, ό. π., 17/29-11-1885, σ. 2, *Ομόνοια*, αρ. φ. 1547, 16/28-11-1885, σ. 2, *Ελπίς*, αρ. φ. 3382, 16/28-11-1885, σ. 2.

101. *Τηλέγραφος*, 18/30-11-1885, σ. 2, ό. π., 21/3-12-1885, σ. 2, *Ομόνοια*, αρ. φ. 1550, 19/31-11-1885, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 1551, 20/1-12-1885, σ. 2.

102. *Ομόνοια*, αρ. φ. 1554, 22/4-12-1885, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 1555, 23/5-12-1885, σ. 1-2, *Τηλέγραφος*, αρ. φ. 1343, 22/4-12-1885, σ. 2, *Ελπίς*, αρ. φ. 3389, 23/5-12-1885, σ. 2.

103. *Ομόνοια*, ό. π., 22/4-12-1885, ό. π., 23/5-12-1885, ό. π., αρ. φ. 1557, 25/7-12-1885, σ. 2, *Τηλέγραφος*, αρ. φ. 1345, 24/6-12-1885, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 1346, 25/7-12-1885, σ. 2, ό. π., αρ. φ. 1347, 27/9-12-1885, σ. 2 *Ελπίς*, ό. π., 23/5-12-1885.

104. *Ομόνοια*, ό. π. 25/7-12-1885, ό. π., αρ. φ. 1558, 26/8-12-1885, σ. 2, *Τηλέγραφος*, ό. π., 25/7-12-1885.

- 27/9-12-1885¹⁰⁵: *Πειραταί των* A. Bourgeois, A. Dennerly, F. Dugué
 29/11-12-1885¹⁰⁶: *Οι μυλωνάδες, Η ερωτική πλεκτάνη*
 3/13-12-1885¹⁰⁷: *Λάζαρος ο βοσκός του* J. Bouchardy, *Ένας σκύλος αντερασ-
 τής*
 4/14-12-1885¹⁰⁸: *Γεώργιος Καστριώτης του* I. Ζαμπέλιου, *Το γεροντοκόριτσο*
 του Eugène Labiche
 6/16-12-1885¹⁰⁹: *Ροκαμβόλ των* P. du Terrail, Anicet-Bourgeois
 8/18-12-1885¹¹⁰: *Η Αλωσις της Τριπολιτσάς του* I. Μαυρομιχάλη, *Μια ψυ-
 χρολουσία*
 10/20-12-1885¹¹¹: *Θα την κατακτήσω του* E. Legouné, *Ο πετεινόμαλος*
 11/23-12-1885¹¹²: *Οι δύο δειλοί, Ο Κανάρης του* Αχ. Παράσχου (ποίημα), *Αμ-
 φιτρώων του* Μολιέρου σε μετάφραση I. Φραγκιά
 13/25-12-1885¹¹³: *Ρήγας Φεραίος του* I. Ζαμπέλιου (;), *Τρεις γαμβροί και μία
 νύμφη του* A. Νικολάρα
 15/27-12-1885¹¹⁴: *Άμλετ του* Σαίξπηρ
 18/30-12-1885¹¹⁵: *Ο γερω-Μαρτέν των* E. Grangé, E. Cormon, *Ρακοσυλλέ-
 κτης του* Felix Pyat (απόσπασμα), *Τα δάκρυα των γυναικών*

105. *Ομόνοια*, δ. π. 26/8-12-1885, δ. π., αρ. φ. 1559, 27/9-12-1885, σ. 2, δ. π., αρ. φ. 1560, 28/10-12-1885, σ. 2, *Τηλέγραφος*, 28/10-12-1885, σ. 2, *Ελπίς*, αρ. φ. 3396, 30/12-12-1885, σ. 2.

106. *Τηλέγραφος*, 29/11-12-1885, σ. 2, δ. π., αρ. φ. 1350, 30/12-12-1885, σ. 2, *Ομόνοια*, αρ. φ. 1561, 29/11-12-1885, σ. 2, δ. π., αρ. φ. 1562, 30/12-12-1885, σ. 2, *Ελ-
 πής*, δ. π., 30/12-12-1885.

107. *Τηλέγραφος*, δ. π., 30/12-12-1885, δ. π., αρ. φ. 1348, 2/14-12-1885, σ. 2.

108. *Ομόνοια*, δ. π., 30/12-12-1885, δ. π., αρ. φ. 1565, 3/15-12-1885, σ. 2, *Τηλέ-
 γραφος*, 3/15-12-1885, σ. 2.

109. *Ομόνοια*, αρ. φ. 1566, 4/16-12-1885, σ. 2, δ. π., αρ. φ. 1567, 5/17-12-1885, σ. 2, *Τηλέγραφος*, 4/16-12-1885, σ. 2, δ. π., 5/17-12-1885, σ. 2.

110. *Ομόνοια*, δ. π., 5/17-12-1885, δ. π., αρ. φ. 1568, 6/18-12-1885, σ. 2, *Τηλέγρα-
 φος*, 6/18-12-1885, σ. 2.

111. *Τηλέγραφος*, 9/21-12-1885, σ. 2.

112. *Ομόνοια*, αρ. φ. 1572, 10/22-12-1885, σ. 2, δ. π., αρ. φ. 1573, 11/23-12-1885, σ. 2, *Τηλέγραφος*, 10/22-12-1885, σ. 2, δ. π., 11/23-12-1885, σ. 2, δ. π., 12/24-12-1885, σ. 2.

113. *Τηλέγραφος*, δ. π., 12/24-12-1885, *Ελπίς*, αρ. φ. 3410, 14/26-12-1885, σ. 2.

114. *Ομόνοια*, αρ. φ. 1576, 14/26-12-1885, σ. 2, δ. π., αρ. φ., 1581, 19/31-12-1885, σ. 2, *Τηλέγραφος*, 15/27-12-1885, σ. 2, δ. π., 16/28-12-1885, σ. 2.

115. *Ομόνοια*, αρ. φ. 1575, 13/25-12-1885, σ. 2, δ. π., αρ. φ. 1579, 17/29-12-1885, σ. 2, δ. π., αρ. φ. 1580, 18/30-12-1885, σ. 2, δ. π., 19/31-12-1885, *Τηλέγραφος*, 17/29-
 12-1885, σ. 2, δ. π., 18/30-12-1885, σ. 2, δ. π., 19/31-12-1885, σ. 2.

25/6-1-1886¹¹⁶: (ευεργετική υπέρ του ζεύγους Δ. και Σοφίας Ταβουλάρη).

Στο πρόγραμμα περιλήφθηκαν μια ευεργετική παράσταση υπέρ του Ελληνικού Επικουρικού Συλλόγου (4/14-12-1885), καθώς και οι τακτικές ευεργετικές των ηθοποιών του θιάσου, υπέρ των Σπ. Ταβουλάρη και Ν. Ζάνου (11/23-12-1885), του ζεύγους Γεωργίου και Μαρίας Πετρίδου (18/30-12-1885), και υπέρ των Διονυσίου και Σοφίας Ταβουλάρη (25/6-1-1886).

Στη διάρκεια της περιόδου ο «Μένανδρος» εμφανίστηκε ως θιάσος αξιόσεν στο αλεξανδρινό κοινό, έχοντας πλέον κατακτήσει στη συνείδησή του ισότιμη θέση με τους ευρωπαϊκούς θιάσους που περιόδευαν στην πόλη. Ο ελληνικός τύπος φιλοξενεί εκτεταμένες κι αναλυτικές θεατρικές επιθεωρήσεις, στις οποίες σχολιάζεται η γενική σκηνική παρουσία των ηθοποιών και η απόδοση των δραμάτων. Ο τρόπος μάλιστα με τον οποίο ασκείται η θεατρική κριτική, στην πρώτη έστω μορφή της, φανερώνει επαγγελματισμό από μέρους του συντάκτη της αντίστοιχης στήλης και γνώσει επί του αντικειμένου. Το ενδιαφέρον έχει μετατοπιστεί από το περιεχόμενο των δραμάτων και την απαίτηση να έχουν έντονο ελληνοκεντρικό χαρακτήρα, στους ηθοποιούς και τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις των ρόλων τους. Ιδιαίτερα εκτιμούνται οι ξεχωριστές υποκριτικές ικανότητες ορισμένων ηθοποιών, που συνάδουν με τη γενική θεώρηση περί της υποκριτικής τέχνης, όπως είχε «άτυπα» διαμορφωθεί ήδη την εξεταζόμενη περίοδο. Επαινείται, φερ' ειπείν, η μεγαλοπρέπεια στις χειρονομίες, η σταθερότητα στο βάδισμα, η ευγλωττία στην απαγγελία¹¹⁷.

Πολλοί από τους πρωταγωνιστές του θιάσου εντυπωσίασαν με την ικανότητά τους να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του εκάστοτε ρόλου που αναλάμβαναν, αποφεύγοντας την τυποποίηση κι αποδεικνύοντας ότι διέθεταν τα προσόντα να ενσαρκώσουν τύπους διαφορετικού ύφους, ή ακόμα χαρακτήρες ξένους προς τη δική τους ιδιοσυγκρασία. Ενδεικτικές είναι οι περιπτώσεις των Σπύρου Ταβουλάρη, Πέτρου Λαζαρίδη και Γεωργίου Πετρίδη. Ο πρώτος, αν και είχε καθιερωθεί ως κωμικός ηθοποιός στη συνείδηση του κοινού του, εντυπωσίασε με την ερμηνεία του στο ρόλο του Ιάκωβου στις *Δύο ορφανά*, όπου «εκάστη αυτού λέξις, εκάστη κίνησις, ενέφαινεν όλην την σκληρότητα της πεπωρωμένης καρδιάς του»¹¹⁸. Ο Λαζαρίδης που διακρινόταν κυρίως σε δευτερεύοντες ρόλους, ανταποκρίθηκε με μεγάλη επιτυχία στις απαιτήσεις του ρόλου του Αμφιτρύωνα στο

116. *Ομόνοια*, αρ. φ. 1586, 24/5-1-1886, σ. 2. Το πρόγραμμα της παράστασης δεν αναφέρεται.

117. Οι ιδιότητες αυτές αποδίδονται, για παράδειγμα, στον ηθοποιό Σταυρόπουλο, που για αυτούς τους λόγους, φέρεται να κατέχει υψηλή σκηνική τέχνη (ό. π., 16/28-12-1885).

118. *Ο. π.*, 28/9-11-1885.

ομώνυμο έργο του Μολιέρου, δημιουργώντας κατάπληξη στο κοινό¹¹⁹. Ο Πετρίδης, αντίστοιχα, αν και τον ίδιο σαν χαρακτήρα τον διέκρινε η σοβαρότητα και μια κάποια εσωστρέφεια στις συναναστροφές του, στη σκηνή μεταμορφωνόταν σε άλλον άνθρωπο και κατάφερε να πείθει ως λαϊκός, εριστικός, αλλά και γενναίος ως προς το φρόνημα Ρακοσυλλέκτης¹²⁰.

Ενδιαφέρουσα υπήρξε και η παρουσία των γυναικών ηθοποιών του θιάσου, που διακρίθηκαν για την τέχνη και τις ικανότητές τους, κι όχι αποκλειστικά για τη σκηνική τους εμφάνιση ή το εν γένει παρουσιαστικό τους. Ο τύπος τις αντιμετώπιζε ως επαγγελματίες, ίσης αξίας με τους άνδρες συναδέλφους τους, αποδίδοντάς τους το μερίδιο που τους αναλογεί από την επιτυχία των παραστάσεων. Το μεγαλύτερο βάρος δίνεται στην πρωταγωνίστρια του θιάσου, Σοφία Ταβουλάρη, που επαινείται για το παράστημα και την μεταλλική φωνή της, ενώ χαρακτηριστική είναι η γενική κρίση που της γίνεται, ότι «εξυμώθη πλέον μετά της σκηνής»¹²¹. Από τις άλλες γυναίκες ηθοποιούς, ξεχωρίζουν τα σχόλια που αφορούν στην Ελένη Χέλμη, την οποία ο τύπος χαρακτηρίζει «εν των ισχυροτέρων νευρών του "Μενάνδρου"»¹²², καθώς και στη νεαρή Άννα Λαζαρίδου για την οποία γράφτηκε ότι έχει «ευρύ το στάδιον ενώπιόν της» κι ότι την κατέχει πόθος κι έρωτας για τη σκηνή¹²³.

Αν και ο θεατρικός χώρος όπου φιλοξενήθηκαν οι παραστάσεις δεν ήταν ο καταλληλότερος, καθώς έντονο ήταν το πρόβλημα των σκηνικών ελλείψεων, ο θίασος κατάφερε να ανεβάσει σε αυτόν πολυπρόσωπα δραματικά έργα, που απαιτούσαν βαρύ σκηνικό διάκοσμο και δράση. Όφειλε εξάλλου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του ελληνικού κοινού που αρεσκόταν σε σκηνές έντονης δράσης, «ν' ακούη και τουφεκιάς και σκοτωμών μάρτυς να παρίσταται και λαβομών»¹²⁴.

Το πρόγραμμα των παραστάσεων περιλάμβανε πολλά έργα της διεθνούς δραματοουργίας που ανέβηκαν σε πρώτη σκηνική παρουσίαση στην Αλεξάνδρεια, κάποια από τα οποία αποτελούν δείγματα της παγκόσμια κλασικής λογοτεχνίας, όπως είναι για παράδειγμα ο *Μιχαήλ Στρογγάφ* του Ιουλίου Βερν¹²⁵, ή έργα που κυριάρχησαν στην ελληνική σκηνή τα επόμενα χρόνια και γνώρισαν τεράστια απήχηση στο απανταχού ελληνικό κοινό, όπως ήταν το *Ένσαρκον άγαλμα* του Louis Cicconi. Τέλος στα θετικά της περιόδου για τον ελληνικό θίασο πρέπει να

119. Ο. π., 12/24-12-1885.

120. Ο. π., 17/29-11-1885.

121. Ο. π., 28/9-11-1885.

122. Ο. π., 3/15-11-1885.

123. Ο. π., 28/9-11-1885.

124. *Ελπίς*, 6. π., 30/12-12-1885.

125. Με την ευκαιρία της παράστασης του έργου από τον «Μένανδρο» η *Ομόνοια* δημοσίευσε εκτενή περίληψη του δράματος (6. π., 23/5-12-1885).

συγκатаλεγεί το γεγονός ότι πέτυχε να κρατήσει το ενδιαφέρον του κοινού και κυρίως της εύπορης μερίδας της ελληνικής κοινότητας τη στιγμή που στην ίδια πόλη φιλοξενούνταν παράλληλα δύο μελοδραματικοί θίασοι, ένας γαλλικός στο κεντρικό θέατρο Ζιζίνια, κι ένας ιταλικός που συστεγαζόταν στο Πολυθέαμα και παρίστανε εναλλάξ με τον «Μένανδρο». Ο ελληνικός θίασος άντεξε τον ανταγωνισμό, παρουσιάζοντας ένα πρόγραμμα, ικανό να προσελκύσει το πολυπολιτισμικό φιλοθεάμων κοινό της πόλης, όχι αποκλειστικά ελληνικό.

Μέχρι σήμερα οι πληροφορίες για τη δράση των ελληνικών θιάσων στην Αλεξάνδρεια, στη διάρκεια της περιόδου 1876-1886, ήταν ελλιπείς, με αποτέλεσμα να επικρατήσει εν πολλοίς η άποψη ότι το κοινό της πόλης δεν διακρινόταν για την αγάπη του στη θεατρική τέχνη¹²⁶. Αντίθετα τα δεδομένα της έρευνας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι αιγυπτιώτες ομογενείς ήταν ανέκαθεν ένθερμοι υποστηρικτές της ελληνικής σκηνής στα πρώτα μάλιστα χρόνια οργάνωσής της. Το πλούσιο υλικό που μας παρέχουν οι πηγές και κυρίως ο τοπικός τύπος, αποδεικνύει το έντονο ενδιαφέρον του αλεξανδρινού κοινού για το ελληνικό θέατρο, που μέσα στην πρώτη εικοσαετία της παρουσίας του στην περιοχή είχε αποκτήσει σταθερή και ευρεία υποστήριξη από μέρους της ελληνικής κοινότητας στο σύνολό της. Οι εγχώριοι θίασοι οργανώθηκαν, η δουλειά τους αναδείχθηκε και έγινε ανταγωνιστική, και η εθνική σκηνή κέρδισε σταδιακά την εμπιστοσύνη της εύπορης κατά βάση τάξης της τοπικής κοινωνίας.

Δημιουργήθηκε με αυτόν τον τρόπο μια συνεχώς διευρυνόμενη τάση στήριξης με οποιοδήποτε μέσο του ελληνικού θεάτρου συνδεδεμένης με την προσπάθεια ανασυγκρότησης του νεοσυσταθέντος κράτους και ενίσχυσης του εθνοπατριωτικού αισθήματος, θέματα που αποτελούσαν ζητούμενο του πνευματικού κόσμου σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα.

126. Βλ. σχετικά: Ευθ. Θ. Σουλογιάννης, «Η αφύπνιση του παροικιακού θεάτρου της Αιγύπτου», ό. π.